

Література

1. Блінов О.П. Кризовий квартал зовнішньої торгівлі під мікроскопом // Економічна правда. – 25.02.2009.
2. Тягнибок О. Заява ВО «Свобода» щодо росту рівня інфляції в Україні // ВО «Свобода». – 2008.
3. Савельєв Є.С. Феномен кризи української економіки і становлення фінансово-економічного механізму функціонування підприємства. – Львів, 2006.
4. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Надійшла 09.06.2009

УДК 339.54

Н. М. ТЮРИНА, Є. О. ШЕЛЕСТ
Хмельницький національний університет

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Розглянуто трактування терміну «потенціал» українськими та зарубіжними науковцями-практиками. Здійснено дослідження сутнісних характеристик експортного потенціалу, проведено відповідний аналіз. На основі узагальнення та систематизації існуючих тлумачень запропоновано авторське визначення поняття «експортний потенціал».

There has been considered the treatise of the term «potential» by Ukrainian and foreign scientists-experts. Made the exploration of the essential features of the export potential, carried out the corresponding analysis. On the base of generalizing and systematizing the existing interpretations there has been proposed the authorial determination of the notion «export potential».

Ключові слова: потенціал, експорт, експортний потенціал.

Постановка задачі. Протягом останніх десятиліть проблеми підвищення національної конкурентоспроможності знаходяться у центрі уваги урядів більшості зарубіжних країн, громадських організацій та ділових кіл, консалтингових, експертних і дослідних інститутів. Основний індикатор конкурентоспроможності – експортний потенціал та його фактична реалізація, що слугує підтвердженням реальних конкурентних переваг, є інструментом просування національних інтересів у масштабах світового господарства.

Аналіз досліджень та публікацій. Експортний потенціал українськими вченими і практиками досліджений недостатньо. Істотний вклад у розробку цієї проблеми зробили такі зарубіжні та українські вчені: Ліндерт П., Портер М., Харрод Р., Грайпл Е., Ріттенбрук К., Енгельхарт Д., Рокоча В.В., Фомішин С.В., Голіней С.В., Юхименко В.В., Клименко Н.А., Рогов В.В., Шеховцева Л.С., Золотухін А.А. та окремі інші. Найвідомішими українськими науковцями-фахівцями з питань експортного потенціалу є Пепа Т.В., Крушницька Г.Б., Стичійшин П.П., Серова Л.П., Бойко С.М., Коломієць В.В. Сучасні погляди на зазначені проблеми та рекомендації щодо їх розв'язання викладені у працях Пирець Н.М., Попова О.І., Кириченко О.М., Байрак В.М., Скорнякової І.В.

Виділення невирішених частин. Варто зазначити, що постійна увага з боку вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків приділяється вирішенню найважливіших проблемних питань стосовно підвищення ефективності і раціональності використання експортного потенціалу. Разом з тим, донині недостатньо досліджені та сформовані теоретичні положення експортного потенціалу, відсутній універсальний і дієвий механізм управління та ефективного використання експортного потенціалу галузями народного господарства та економіки України. Все це свідчить про потребу в подальшому дослідженні вище наведених питань.

Формулювання цілей. Метою наукової статті є дослідження сутнісних характеристик експортного потенціалу.

Основний зміст дослідження. Сучасна економічна наука свідчить про суттєві переваги та вигоди участі країни в міжнародному поділі праці, що пов'язується з використанням потенціалу експортного сектору економіки.

На практиці прослідковується прямо пропорційна залежність між рівнем розвитку експортного потенціалу та ефективним функціонуванням економіки країни. Як правило, рівень розвитку внутрішньої економіки тим вищий, чим потужнішим потенціалом володіє держава, і навпаки.

Що стосується безпосередньо підприємства, то для успішного його функціонування необхідно мати точне уявлення про можливості суб'єкта господарювання на ринку, конкурентоспроможність продукції підприємства, його виробничий потенціал. Тобто виходу підприємства на зовнішній ринок повинен передувати ретельний аналіз його експортного потенціалу [1, с.14].

Для початку важливо з'ясувати зміст терміну «експортний потенціал». На жаль, єдиного універсального визначення цього терміну не існує, тому розпочнемо наше дослідження з ідентифікації такої категорії, як «потенціал».

Термін «потенціал» у своєму етимологічному значенні походить від латинського слова «potential» й

означає «приховані можливості», які в господарській практиці завдяки праці можуть стати реальністю, «сукупність засобів, що можуть бути використані для будь-якої діяльності» за певних умов [2, с.216].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» потенціал розглядається як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері; запас чого-небудь; резерв; приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов [3, с. 1087].

Згідно з «Економічною енциклопедією» потенціал – це наявні в економічного суб'єкта ресурси, їхня оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети. В зазначеній енциклопедії розглядається потенціал банківської системи, виробничий, експортний, інтелектуальний, інформаційний, природний потенціал [4, с. 13-15].

В «Енциклопедії бізнесмена, економіста, менеджера» потенціал (латин. *potentia* – сила) розглядається як наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення чогось. У цій енциклопедії подається три види потенціалу: виробничий (реальні можливості виробництва: наявність факторів виробництва, забезпеченість його основними матеріальними, природними, енергетичними, інтелектуальними, трудовими ресурсами; реальний обсяг продукції, який може виготовити підприємство за умови повного використання наявних ресурсів); економічний (сукупність економічних можливостей держави, які можуть бути використані для потреб суспільства); трудовий (забезпеченість виробництва трудовими ресурсами, кваліфікація і рівень професійної підготовки яких відповідає його виробничому потенціалу) [5, с. 467].

На думку Абалкіна Л.І., потенціал – це узагальнена збірна характеристика ресурсів, прив'язана до місця й часу [6, с. 24].

Архангельський В.М. вважає, що потенціал – засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети, або розв'язання певної задачі [7, с. 6], потенціал у цьому випадку асоціюється з резервами, прихованими потужностями підприємства.

Рожков Ю. та Терський М. переконують, що потенціал – можливість і готовність суб'єктів ринку спеціалізуватись у тих видах діяльності і виробництва, у яких в кожний момент часу наявні абсолютні чи порівняльні переваги [8, с. 29].

На думку таких науковців як Кузьмін О.С., Тимошук М.Р. та Фещур Р.В. потенціал у прямому розумінні цього слова характеризує можливості підприємства, які в конкретних умовах довкілля і внутрішнього середовища можуть проявитися у визначеному напрямі з певною ефективністю за певний час [9, с. 375].

Ряд вчених, серед яких І.З. Должанський, Т.О. Загорна, О.О. Удалих, І.М. Герасименко, В.М. Рашупкіна, вважають потенціал підприємства реальною або ймовірною здатністю виконувати цілеспрямовану роботу. На думку цих авторів, для цілей аналізу потенціал підприємства слід поділяти на базовий (забезпечує підприємству можливість досягнення основних комерційних цілей, створення економічних цінностей і одержання прибутків; пов'язаний з конкурентними перевагами підприємства); прихований (активи, що не є перевагою на сучасному етапі, але в перспективі можуть трансформуватись у базові кошти: кадровий потенціал, накопичений досвід роботи в певній сфері бізнесу); збитковий потенціал (характеризується нераціональними структурою управління, виробничим процесом, технологією, що зумовлює неефективне використання ресурсів підприємства); пересічний потенціал (наявність у підприємства активів, що забезпечують ефективне використання інших потенціалів) [10, с. 13].

В.О.Кунцевич потенціал підприємства розглядає як сукупність наявних ресурсів та можливостей, а також ресурсів та можливостей, які можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети. Автор поділяє потенціал підприємства на такі складові: виробничий, маркетинговий, інформаційний, техніко-технологічний, організаційний, соціальний, фінансовий потенціал [11, с. 123-125].

Загалом можна виділити три основні підходи до визначення категорії потенціалу, а саме: ресурсний підхід, підхід з точки зору цільової спрямованості (кінцевої мети, необхідного результату), підхід з огляду на потенційні можливості.

Тому, на нашу думку, найзмістовніше визначення терміну дають українські науковці О.С. Федонін, І.М. Репіна та О.І. Олексюк, які вважають, що основний зміст поняття «потенціал підприємства» полягає в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей економічної системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою притаманних їй персоналу підприємницьких здібностей в економічні блага, максимально задовольняючи в такий спосіб корпоративні та суспільні інтереси [12, с. 11].

Що стосується визначення поняття «експортний потенціал», то і в цьому випадку існує багато неточностей та суперечностей. Переважна більшість трактувань є обмеженими та однобічними. Розпочнемо з довідкової літератури.

Великий тлумачний словник сучасної української мови дає таке визначення: «експортний потенціал — потенціальна здатність, можливість даної країни експортувати наявні у неї або такі, що виробляються в ній, ресурси, продукти» [13, с. 341].

Схожа інтерпретація подається у Великому економічному словнику: «експортний потенціал – спроможність держави експортувати ресурси та продукти, якими володіє або виробляє» [14, с. 845].

Райзберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцева Е.Б. вважають, що експортний потенціал – це потенційна спроможність, можливість даної країни експортувати ресурси, продукти, якими володіє або виробляє [15, с. 456].

Автори Словника бізнес-термінів виділяють «потенціал експортний» та інтерпретують його, як можливості виробництва необхідної кількості товарів з метою експортної реалізації відповідних за своєю якістю та конкурентоспроможністю потребам міжнародного ринку [16].

Великий економічний словник під редакцією А.Н. Азрієляна визначає експортний потенціал як здатність промисловості, всього суспільного виробництва даної країни в цілому виробляти необхідну кількість конкурентоспроможних товарів для зовнішнього ринку [17, с. 477].

Згідно з трактуванням економічної енциклопедії під редакцією Б.Д. Гаврилишин експортний потенціал - здатність єдиного народногосподарського комплексу країни виготовляти максимальну кількість конкурентоспроможних товарів на світовий ринок, надавати якнайбільше якісних послуг та виконувати необхідну кількість робіт на замовлення іноземних країн та компаній [18, с. 13].

Сухарський В.С. у економічному словнику-довіднику розглядає експортний потенціал як потенційну спроможність і можливість країни експортувати наявні та нарощувати експорт нових виробів, ресурсів і послуг [19, с. 491].

Автор нової економічної енциклопедії тлумачить експортний потенціал як максимально можливий обсяг експорту за наявної структури виробництва [20, с. 401].

Як бачимо наведені трактування є частковими, а тому не охоплюють всього спектру сутності явища, що вивчається.

Спробуємо відшукати інтегроване визначення експортного потенціалу в напрацюваннях відомих українських та зарубіжних вчених. Відповідні дослідження зведемо у табл. 1.

Таблиця 1

Трактування терміну «експортний потенціал» українськими та зарубіжними науковцями

№	Визначення	Автор
1	Експортний потенціал – це та частина виробничого потенціалу країни, результати розвитку якої реалізуються в сфері зовнішньоекономічної діяльності. Тобто це здатність економіки відтворювати свої конкурентні переваги на світогосподарській арені [21, с. 273]	Пепа Т.В.
2	Експортний потенціал – це частина загального економічного потенціалу, що здатна відтворювати свої конкурентні переваги на зовнішньому ринку або обсяг благ, які національна економіка може створити і реалізувати за межі держави. Це поняття можна застосовувати як до країни в цілому, так і до окремих галузей чи підприємств [22, с. 45].	Бегма В.М.
3	Експортний потенціал – здатність національної економіки, її секторів, галузей, підприємств та компаній виробляти конкурентоспроможні на світовому ринку товари та послуги шляхом використання як порівняльних національних переваг (масштабні природні ресурси, сприятливі географічні, інфраструктурні та інші фактори, висока продуктивність праці тощо), так і нові конкурентні переваги, засновані на досягненнях науки та науково-технічного прогресу [23, с. 5].	Рогов В.В.
4	Експортний потенціал визначається можливостями підприємства виготовляти продукцію (виробничим потенціалом) та конкурентоспроможністю цієї продукції. При цьому зазначається, категорія «експортний потенціал» включає як реальний аспект, так і аспект можливостей [24, с. 55].	Авксентієва І.В.
5	Експортний потенціал розуміється як складова системи зовнішньоторговельних зв'язків, що реалізується через експорт товарів (послуг) (ототожнюються поняття експортного потенціалу і експорту) [25, с.8].	Кисельова О.М.
6	Експортний потенціал країни необхідно розглядати як “здатність національної економіки відтворювати свої конкурентні переваги на світових ринках” [26, с. 267].	Рокоча В.В.
7	Експортний потенціал – соціально-економічна категорія ринкової економіки, яка відбиває можливості галузі (підприємства) зберігати або збільшувати обсяг експорту в довгостроковій перспективі, використовуючи сукупність національних і зовнішніх чинників, що дають можливість ефективно конкурувати на світовому ринку [27, с. 66].	Кириченко О.М.
8	Експортний потенціал визначається як частка експортної продукції в загальному обсязі виробництва з врахуванням коефіцієнта конкурентоспроможності даної продукції і ринкового попиту на неї [28, с. 72].	Ломаченко Т. І.
9	Експортний потенціал – це максимальна здатність національної економіки при певному розвитку виробничих сил випускати товари та надавати послуги, конкурентоспроможні на зовнішніх ринках [29, с. 35].	Юхименко В.В.

№	Визначення	Автор
10	Експортний потенціал – це здатність виявляти і постійно відтворювати свої конкурентні переваги на світовому ринку відповідно до умов середовища, що постійно змінюється [30, с. 3].	Крушницька Г.Б.
11	Експортний потенціал – це можливість виробництва необхідного обсягу продукції, яка за показниками якості й конкурентоспроможності відповідає вимогам світового ринку, з метою експортної реалізації та максимальною користю для країни [31, с. 6].	Бойко С. М.
12	Експортний потенціал підприємства – це динамічна система взаємопов'язаних, взаємобумовлених, взаємопроникних, взаємодіючих елементів та їх зв'язків на реальному та гіпотетичному рівнях, які спрямовані на адаптування суб'єкта господарювання до вимог конкретного зовнішнього середовища [32, с. 7-8].	Серова Л.П.
13	Експортний соціально-економічний потенціал – здатність виробляти і реалізовувати на конкретних закордонних ринках у перспективі конкурентоспроможні товари та послуги при досягнутому рівні розвитку економіки і системі організаційно-економічної підтримки експорту [33, с. 69].	Коломієць В.В.
14	Експортний потенціал – це сукупний обсяг накопичених ресурсів країни (галузі), що можуть бути задіяні для досягнення максимально можливих обсягів задоволення попиту на зовнішніх ринках у перспективі при їх оптимальному використанні. Під експортним потенціалом галузі (підприємства) слід розуміти її здатність до контролю максимально можливої для нього частки цільового ринку при визначених обмеженнях як внутрішнього, так і зовнішнього характеру [34, с. 5].	Байрак В.М.
15	Експортний потенціал – це можливості підприємства проводити міжнародну підприємницьку діяльність шляхом виходу та закріплення на зовнішніх ринках зі своєю продукцією [35, с. 20].	Олексюк О. І.
16	Експортний потенціал – це здатність виробляти конкурентоспроможні товари та реалізовувати їх на міжнародних ринках за умов постійного зростання ефективності використання природних ресурсів, розвитку науково-технічного потенціалу при забезпеченні економічної безпеки країни в цілому [36, с. 166].	Пирець Н.М.
17	Експортний потенціал запропоновано визначити як сукупну здатність в сфері експортної діяльності. Під "здатністю" ми розуміємо умови, які необхідні для здійснення ефективної експортної діяльності: наявність конкурентноздатних на світовому ринку товарів, технологій та послуг; забезпеченість висококваліфікованими кадрами науки, виробництва, системи збуту та сервісу; здатність транспортних засобів до ефективного перевезення експортних вантажів; здатність до швидкої структурної перебудови по виробництву експортної продукції в умовах зміни кон'юнктури зовнішнього ринку [37, с. 14].	Каракай Ю. В.
18	Під експортним потенціалом розуміється здатність до контролю над максимально можливою часткою ринку при конкретних обмеженнях [38, с. 68].	Кобиляцький Л. К.
19	Експортний потенціал – обсяги товарів і послуг, що можуть бути вироблені в економічній та соціальній сферах і реалізовані на світовому ринку з максимальною користю для країни [39, с. 957]	Підручник/ За ред. Дорогунцова С.І.
20	Експортний потенціал розглядається як складна система його виробничого, агроресурсного, природно-ресурсного і біопотенціалу [40, с. 191].	Клименко Н.А.
21	Експортний потенціал – сукупність природних, виробничих, науково-технічних, трудових та фінансових ресурсів країни, що використовуються або можуть бути використані для розвитку її зовнішньоекономічних зв'язків [41, с. 190].	Фомишин С.В.
22	Експортний потенціал – це реальна здатність підприємства, організації, корпоративної структури (системи) до контролю максимально можливої для нього частки ринку. Ця здатність визначається ресурсами системи, особливостями їх використання у спрямуванні на формування властивостей продукту та можливих стратегій, які забезпечують йому необхідну конкурентноздатність [42, с. 7].	Стичішин П.П.
23	Експортний потенціал – можливості країни з експорту продукції; продукція, що має конкурентні переваги і може конкурувати на зовнішньому ринку [43, с. 136].	Голіней С.В.
24	Експортний потенціал – здатність економічного суб'єкта виробляти конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію, яка може подолати існуючі експортні бар'єри та бути ефективно проданою за кордон [44, с. 4].	Скорнякова І.В.

Спираючись на вищенаведене, можна зробити висновок про наявність у кожному з перелічених тлумачень низки сутнісних ознак поняття «експортний потенціал», на які кожен з авторів більшою чи

меншою мірою акцентує увагу. Серед складових, поданих вище визначень, найпоширенішими, на нашу думку, є такі: наявні ресурси, що реалізуються; наявні ресурси, що не реалізуються, але можуть бути реалізовані (резерв) за певних умов; здатність у перспективі створювати і реалізовувати відповідні ресурси. З метою подальшого дослідження зазначених тлумачень спробуємо їх розподілити на вказані складові (табл. 2).

Таблиця 2

Використання сутнісних ознак трактування поняття «експортний потенціал» різними авторами

Автори	Сутнісні ознаки поняття		
	Наявні ресурси, що реалізуються	Наявні ресурси, що не реалізуються, але можуть бути реалізовані (резерв)	Здатність створити і реалізувати відповідні ресурси у перспективі
Пепа Т.В.	+	-	-
Бегма В.М. *	+	-	+
Рогов В.В.	+	-	+
Авксентієва І.В.	+	-	+
Кисельова О.М. *	+	-	-
Рокоча В.В.	+	-	-
Кириченко О.М.*	+	+	+
Ломаченко Т. І.	+	-	-
Юхименко В.В. *	+	-	+
Крушніцька Г.Б. *	+	-	+
Бойко С. М. *	+	-	+
Серова Л.П. *	+	+	+
Коломієць В.В. *	-	+	-
Байрак В.М. *	-	+	-
Олексюк О. І. *	+	-	+
Пирець Н.М. *	-	+	+
Каракай Ю. В.	+	-	-
Кобиляцький Л. К.	+	-	-
Підручник / За ред. Дорогунцова С.І.	-	-	+
Клименко Н.А. *	+	-	-
Фомишин С.В.	+	+	-
Стичішин П.П.	+	-	-
Голіней С.В.	+	-	-
Скорнякова І.В. *	-	-	+
Загальна кількість акцентів за відповідною групою сутнісної ознаки	19	6	12
Частка відповідної характеристики в загальній кількості визначень	79%	25%	50%

«+» – наявність акценту;

«-» – відсутність акценту;

«*» – неоднозначність трактування.

Проаналізувавши дані таблиці, отримали такі результати: 79% авторів, які оприлюднили свої варіанти формулювання тлумачення поняття «експортний потенціал», його складовою назвали наявний ресурс, що реалізується; 50% – здатність у перспективі створити та реалізувати низку ресурсів; найменше (25%) учених згадують ще одну складову – наявність нереалізованих ресурсів, що за певних умов можуть бути реалізовані. Проілюструємо це з допомогою рис. 1.

Крім того, варто наголосити, що у ряду авторів складові визначення, відповідно і саме визначення «експортного потенціалу», мають неоднозначний зміст. Так у трактуванні Бегми В.М. враховуються усі чинники, однак використання автором сполучника «або» при їх означенні сприяє виникненню певних сумнівів, адже згідно з «Тлумачним словником сучасної української мови» відповідний сполучник: «1) вживається на означення того, що з ряду перелічуваних предметів (явищ і т. ін.) можливий тільки один; 2) вживається на означення того, що предмети чи явища періодично чергуються або змінюються іншими».

Переважає більшість авторів у своїх визначеннях використовують слова «можливість», «здатність», «відтворювати», ймовірно маючи на увазі відношення терміну «експортний потенціал» до майбутнього.

Однак, згідно з довідниковою літературою можливість – це «1) здійсненність, допустимість чого-небудь (зазвичай, за певних умов), 2) наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь»; здатність тлумачиться як «можливість, вміння здійснювати, виконувати, робити що-небудь, поводити себе певним чином»; відтворювати означає 1) створювати, виробляти знову те саме; повторювати, відновляти; 2) передавати що-небудь з максимальною точністю, що свідчить й про можливість розгляду поняття «експортний потенціал» з позицій теперішнього. В такому випадку доречними були б додаткові пояснення науковців, адже такі визначення можна інтерпретувати з різних точок зору.

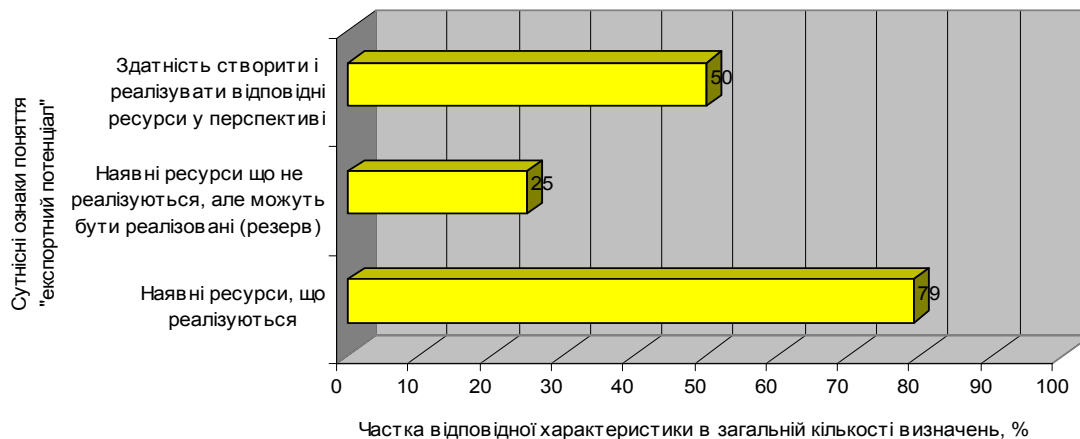

Рис. 1. Використання сутнісних ознак трактування поняття «експортний потенціал» різними авторами у відсотковому співвідношенні

Окремі науковці (Байрак В.М.) об'єкт дослідження характеризують через рівень практичного застосування наявних можливостей. Такі вчені, як Клименко Н.А. розглядають експортний потенціал з точки зору сукупності різних видів потенціалів. Пела Т.В. наголошує на виробничому потенціалі, нехтуючи іншими важливими чинниками. На жаль, існують фахівці (Кисельова О.М., а також більшість політичних та суспільних діячів), які експортний потенціал фактично отождествлюють з експортом, що є неприпустимим.

Отже, за результатами дослідження бачимо, що як у випадку з визначенням терміну «потенціал», так і з тлумаченням категорії «експортний потенціал» виникають певні труднощі. Автори, зазвичай, акцентують увагу лише на окремих аспектах досліджуваного явища. До прикладу, із трьох, обраних нами складових існуючих визначень, найчастіше згадується лише одна ознака сутнісної характеристики поняття (54%), у 38% визначень зустрічаються комбінації із двох, і лише у 8% випадках можна говорити про наявність сукупності усіх трьох складових.

З метою забезпечення всебічності, повноти формулювання, тобто врахування у визначенні максимальної кількості варіацій складових при формуванні нашого тлумачення, ми використали наявний досвід усіх інших вчених, які оприлюднили свої визначення і отримали такий результат: експортний потенціал – це обсяг конкурентоспроможних ресурсів, які певна економічна система має або здатна створити і спроможна реалізувати на зовнішніх ринках у теперішньому та майбутньому часі (наприклад територія, земля, корисні копалини, вироблена продукція, наукові розробки, висококваліфіковані фахівці тощо).

Запропоноване визначення можна використати як для трактування експортного потенціалу національної економіки, держави, регіону, так і з метою ідентифікації експортного потенціалу окремого підприємства, організації. Крім того, враховується й те, що об'єкт дослідження об'єднує в собі як просторові, так і тимчасові характеристики, концентрує одночасно три рівні зв'язків і відносин, разом з тим воно досить компактне і легке для сприйняття.

Крім того, вважаємо слушним зауважити, що досить цікавим щодо формування визначення поняття «потенціал», який можна взяти за основу, на нашу думку, є підхід запропонований Федоніним О.С., Рєпіною І.М. та Олексюком О.І., згідно з яким «потенціал»: по-перше, відображає минуле, тобто сукупність властивостей, нагромаджених системою в процесі її становлення і таких, що зумовлюють можливість до її функціонування та розвитку; по-друге, характеризує рівень практичного застосування і використання наявних можливостей. Це забезпечує розмежування реалізованих і нереалізованих можливостей. У цій своїй функції поняття «потенціал» частково збігається з поняттям «резерв». По-третє, орієнтується на розвиток (на майбутнє). Будучи єдністю стійкого і мінливого станів, потенціал містить (як можливі) елементи майбутнього розвитку [12, с.11].

Висновки. Проведені дослідження щодо сутності експортного потенціалу свідчать про надзвичайну їх актуальність, адже існуючі на цей час трактування експортного потенціалу є однобічними, а тому не охоплюють всього спектру змісту явища, що вивчається.

Авторами статті після всебічного аналізу наявної інформації із зазначеної тематики здійснена

спроба сформулювати власне визначення, за яким експортний потенціал – це обсяг конкурентоспроможних ресурсів, які певна економічна система має або здатна створити і спроможна реалізувати на зовнішніх ринках у теперішньому та майбутньому часі.

Таке визначення сформовано на основі узагальнення та систематизації існуючих тлумачень вказаного терміну.

Література

1. Шеховцева Л.С. Конкурентоспособность региона: факторы и метод создания // Маркетинг в России и за рубежом. – 2001. – №4. – С.14-16.
2. Краткий словарь иностранных слов / Под ред. С.Локшина. – М.: «русский язык», 1977. – 351 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та СД) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
4. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3. / Редкол.: ... С. В. Мочерний (відпов. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.
5. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / За ред. Романа Дяківа. – К.: Міжнародна економічна фундація, ТзОВ «Книгодрук», 2000. – 704 с.
6. Абалкин Л.И. Диалектика социалистической экономики. – М.: Наука, 1981. – 251 с.
7. Архангельский В.Н., Зиновьев Л.Е. Управление научно-техническим прогрессом в машиностроении. – М.: Наука, 1983. – 234 с.
8. Рожков Ю., Терский М. Вестник Хабаровской государственной академии экономики и права. – 1998. – № 3. – С. 27-35.
9. Кузьмін О.С., Тимощук М.Р., Фещур Р.В. Методи оцінювання потенціалу розвитку підприємств. Економіка: проблеми теорії та практики. – Харківський економічний університет, 2005. – С. 374-383.
10. Управління потенціалом підприємства. / Должанський І.С., Загорна Т.О., Удалих О.О., Герасименко І.М., Ращупкіна В.М. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 362 с.
11. Кунцевич В.О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки // Актуальні проблеми економіки. – 2004. - № 7(37). – С. 123-130.
12. Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексик О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 316 с.
13. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2003. – 895 с.
14. Современный экономический словарь / Сост. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. – М.: Инфра-М, 2006. – 496 с.
15. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/business/10289>
16. Большой эконоический словарь / Под ред. Азриэляна. – М.: Фонд "Правовая культура", 1994. – 528 с.
17. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.3. / Ред. кол.: Б.Д. Гаврилишин та ін. – Тернопіль: "Академія": Акад. народ. гос-ва. – 2002. – 251 с.
18. Сухарський В.С. Економічний словник-довідник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002.
19. Румянцева Е.Е. Новая экономическая энциклопедия. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 724 с.
20. Пепа Т.В. Експортний потенціал харчової промисловості: потужність та рівень використання // Економіка промисловості України: збірник наук. праць / НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2000.
21. Бегма В.М., Мазуров Г.І. Деякі аспекти визначення експортного потенціалу українського оборонно – промислового комплексу // Проблеми науки. – 2007. – № 7. – С. 45 – 51.
22. Рогов В.В. Экспортный потенциал России: состояние, ориентиры и условия развития // Внешнеэкономический бюллетень (Москва). – 2004. – № 5. – С. 5-14.
23. Авксентієва І.В. Оцінка експортного потенціалу підприємства // Економіка та держава: Міжнародний науково-практичний журнал. – 2006. – № 4. – С.55-57.
24. Кисельова О.М. Активізація експортного потенціалу України на російському напрямку. Автореф. дис... к.е.н. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2001. – 17 с.
25. Рокоча В.В. Міжнародна економіка: У 2 кн. Кн.1 – К.: Таксон, 2000.: Міжнародна торгівля: теорія і політика. – 320 с.
26. Кириченко О. М. Експортний потенціал харчової промисловості України // Наукові праці Українського державного університету харчових технологій: К.: УДУХТ. – 1999. – № 5. – С. 66-69
27. Ломаченко Т. І. Економічна ефективність зовнішньої діяльності та розрахунки експортного потенціалу виноградарсько-виноробних підприємств // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – 2000. – С. 72-74.
28. Юхименко В.В. Експортний потенціал України // Політика і час. – 2001. – № 12. – С. 35-41.
29. Г.Б. Крушніцька. Експортний потенціал регіону та шляхи покращення його використання (на прикладі Чернівецької області): Автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.05.01 / Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2001.

— 19 с.

30. С.М. Бойко. Експортний потенціал ринку насіння соняшнику та продуктів його переробки в Україні: Автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.02.03 / Нац. аграр. ун-т. — К., 2005. — 21 с.

31. Л.П. Серова. Управління експортним потенціалом підприємства: Автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.06.02 / Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — К., 2002. — 21 с.

32. Коломієць В.В. Передумови дослідження експортного потенціалу регіону // Зб. наук. пр. Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. — Черкаси: ЧДТУ. — 2003. — Випуск 8. — С. 69-77.

33. Байрак В.М. Організаційно-економічні механізми підвищення експортного потенціалу інвестиційного комплексу України: Автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.06.02 / Українська академія зовнішньої торгівлі. — К., 2002. — 18 с.

34. Олексюк О. І. Управління потенціалом акціонерних товариств: Автореферат. — К.: КНЕУ, 2001. — 20 с.

35. Пирець Н.М. Фактори розвитку експортного потенціалу України // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект. — Донецьк: ДонНУ. — 2004. — С. 166-170.

36. Ю.В. Каракай. Експортний маркетинг будівельних матеріалів: Автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.06.02 [Електронний ресурс] / Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2002. — 18 с.

37. Кобиляцький Л. К підвищенню експортного потенціала інвестиційного комплексу // Персонал. — 2002. - № 12. — С. 68 — 75.

38. Розміщення продуктивних сил: регіональна економіка: Підручник / За ред. Дорогунцова С.І. — К.: КНЕУ, 2005. — 988 с.

39. Клименко Н.А. Менеджмент експортно-імпортного потенціалу АПК України // Науковий вісник НАУ. — 1998. - № 4. — С. 191 — 199.

40. Фомишин С.В. Международные экономические отношения на рубеже тысячелетий: Учебное пособие. — Херсон: Олди-плюс, 2002. — 560 с.

41. Стицішин П.П. Експортний потенціал підприємства: концепція механізму формування та реалізації // Зовнішня торгівля: проблеми та перспективи: зб. наук. праць. — К.: УАЗТ, 2000 — Вип. 4. Ч. 1.

42. Голіней С.В. Державне регулювання експортного потенціалу України // Механізм збалансованого розвитку промислового виробництва. — Київ, 2005. — С. 130-139.

43. Скорнякова І.В. Формування експортного потенціалу обробної промисловості України: Автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.02.03 — К., 2006. — 18 с.

Надійшла 31.05.2009

УДК 339.564:658.628.001.76:621.892

М. М. ХОМЕНКО

Кременчуцький державний університет імені М.ихайла Остроградського

РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТОВАРНОГО АСОРТИМЕНТУ ОЛИВ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНИХ ПОСТАВОК

Розглядається розширення товарного асортименту нових марок олив вниз, вверх та двосторонньо. Запропоновано правдоподібну модель з режимом безперервного контролю рівня запасів базових олив. Обґрунтовано вибір оптимальної стратегії регулювання запасів мінеральної основи для виробництва нових марок олив.

Expansion of commodity assortment of new brands of olivs is examined down, up and bilateral. A credible model is offered with the mode of continuous control of level of supplies of base olivs. The choice of optimum strategy of adjusting of supplies of mineral basis for the production of new brands of olivs has been grounded in the article.

Ключові слова: товарний асортимент, правдоподібна модель, оптимальна стратегія регулювання.

Вступ. Планування, формування і управління асортиментом полягає в тому, щоб товаровиробник своєчасно пропонував відповідну сукупність товарів, в тому числі на експорт, які відповідають профілю його виробничої діяльності та найбільш повно задовольняють вимогам відповідних категорій споживачів. Товарний асортимент характеризується шириною (кількістю асортиментних груп), глибиною (кількістю позицій в кожній асортиментній групі) та зіставленням (співвідношенням між асортиментними групами, що пропонуються, з точки зору спільності споживачів, кінцевого користувача, каналів розподілу і цін). Формування асортименту — проблема конкретних товарів, їх окремих серій (марок), визначення співвідношення між традиційними і новими марками, товарами наукомісткими і звичайними. При формуванні асортименту, особливо при виході на міжнародні ринки, виникає проблема цін, якості, гарантій, сервісу, чи збирається виробник відігравати роль лідера в створенні принципово нових видів олив або вимушений слідувати за іншими світовими або вітчизняними виробниками. Планування асортименту продукції — безперервний процес, що продовжується з моменту зародження задуму і закінчується